

06 MAJA LUGU

Mälestuste väli
Sisearhitektuur
Maastikuarhitektuur

24 ERMi vundament:

kogud, teadustöö ja konserveerimine

32 Näitused

Eesti kultuuriloo püsinäitus „Kohtumised“
Soome-ugri püsinäitus „Uurali kaja“
Ajutised näitused

64 ALGUSES OLI UNISTUS

Muuseumi sünn
Esimised aastad
1920. aastad – otsingud
Raadi mõisa lugu
Liphartid
Tartu Ülikool Raadil
Esimene väljapanek
Hurda kogude kojutulek
Püsinäitused
1930–1940
Okupatsiooni- ja sõjakeerises

86 Kahe Raadi ajastu vahel

Muuseum Veski tänaval
Oma riik ja oma muuseum
Muuseum otsib ikka kodu –
põige Toomemäele
Näitusemaja
Kõik teed viivad Raadile

96 MIDA ERMis VEEL TEHA?

112 Allikad ja kirjandus

Foto: Cláudio Parada Nunes

Foto: Berta Jänes

„Ma näen uut Eestit meie muinsuspäranduse varal ülesse kasvavat, noort, kaunimat, rõõmsamat, õnnelikumat. Ma näen üht suurt nägusat ehitust täis haruldasi, imelikka muistsusi ... Ja nende hulgas liiguvad rõõmsad inimestehulgad. Vaatavad. Mõtlevad. Mäletavad. See on tulev Eesti Rahva Muuseum.“

ERMi auliige Kristjan Raud ERMi kõnekoosolekul Vanemuises 8. aprillil 1912

Maja lugu

Mälestuste väli

2005. aastal välja kuulutatud ERMi uue hoone arhitektuurivõistlus korraldati avatud konkursina, et saada ideid kõikjalt üle maailma. Ala suurusega 24,2 hektarit asus Tartu linna piiril Raadil, endise Nõukogude sõjaväelennuvälja territooriumil ja Raadi mõisakompleksi läheduses. Uuest muuseumimajast pidi tulema maamärk – paeluva looga eriline hoone, mis kutsuks ligi uudistajaid meilt ja mujalt. Uus maja ei saanud olla lihtsalt esemete hoiukoht, vaid paik, kus sünnib kultuur. Laekus 108 võistlustööd. 2006. aasta jaanuaris avati märgusõnadega ümbrikud. Esikoha pälvis projekt „Memory Field“ („Mälestuste väli“), arhitektideks noor rahvusvaheline trio Lina Ghotmeh, Dan Dorell ja Tsuyoshi Tane ehk arhitektuuribüroo SARL d'Architecture Dorell Ghotmeh Tane.

Lina Ghotmeh, Dan Dorell ja Tsuyoshi Tane olid ERMi maja kavandama asudes oma arhitektitee alguses, see oli nende esimene mastaapne projekt. Aastatega, mil jooniste korduva ümbertegemise ja lõputute arutelude käigus sündis projektist maja, said algajatest noortest tunnustatud meistrid.

Lina Ghotmeh: „Seos ühe kilomeetri pikkuse maandumisrajaga hägustab muuseumi piire – see on korraga nii linlik maamärk, arhitektuuriobjekt kui ka maastikukunst.“

Sille Pihlak. „ERM. Intervjuu Lina Ghotmehiga“. Ajakiri Maja, suvi 2017

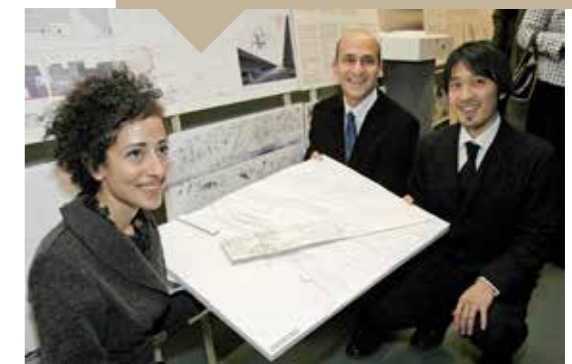

Foto: Anu Ansu

ERMi vundament: kogud, teadustöö ja konserveerimine

Foto: Anu Ansu

Ese number 1: seelikuriie, mis tehtud 1904. aastal kogutud „vana eesti seeliku järel Rakvere ümbrusest“. Selle kinkis ERMile Tallinna käsitöökool.

Kogud

Tänu enam kui 100 aastat kestnud kogumistööle on ERMis hoiul üle miljoni museaali. **Esemekogusid** täiendatakse eestlaste argieluesemetega, lisaks kogutakse soome-ugri ning siinsete vähemusrahvaste ainelist kultuuri.

Kõige mahukam on **Eesti kogu** (enam kui 100 000 eset), kus on asju – rahvarõivaid, tööriistu, tarbeesemeid, veo- ja sõiduvahendeid jms – kõikidest kihelkondadest ja mis kajastab sel moel meie rikkalikku rahvakultuuri.

Soome-ugri rahvaste kogu esimesed esemed on mordva päritolu ja jõudsid ERMi 1910. aastatel. Tänapäevaks on muuseumi kogudes aga ligi 10 000 eset paljudelt sugulasrahvastelt, mis teeb selle ühtlasi üheks suuremaks soome-ugri koguks maailmas. Siin leidub eelkõige rahvariideid, tööriistu ja elamusisustust.

ERMi praegune **kunstikogu** täidab etnoloogia illustreerija rolli, sisaldades peamiselt Tartut ja selle ümbruskonna mõisaid kujutavaid graafilisi lehti, jooniseid ja akvarelle, samuti rahvarõivaid ja eluolu näitavaid töid.

2008. aastal liideti ERMiga Eesti Postimuuseumi ja 2013. aastal Tartumaa muuseumi kogud. 2010. aastast tegutseb ka Heimtali muuseum Viljandimaal ERMi filiaalina.

Maailma rahvaste kogud said alguse Õpetatud Eesti Seltsi kogust ning misjonäride ja maadeuurijate annetustest.

Kultuuriloolise kogusse koondati algselt mõisa- ja linnakultuuriga seotud esemed, 1940. aastail lisandusid sõjaeelse Eesti Vabariigi ajal tegutsenud ja hiljem likvideeritud organisatsioonide, sõja ajal hävinud juudi sünagoogi, sõjaväe jms materjalid.

Foto: Berta Jänes

Foto: Berta Jänes

Eesti kultuuriloo püsinäitus Kohtumised

Näitus kulgeb mööda 11 000 aasta pikkust ajarada, tänapäevast tagasi kiviaega. See teekond avab ukse tavalise inimese argiellu ja mõttemaailma. Ajarada toetavad ja täiendavad teemanäitused.

Peakuraator on Kristel Rattus, kontseptsiooni autorid on David Crowley, Christine Gräfenhain, Markus Kaasik, Raul Kalvo, Andres Kurg, Andres Ojari, Sander Paas, Marko Raat, Ilmar Valdur, Linnar Viik, näituse ülesehitus on 3+1 arhitektidelt, audio-videolahendused tegid Marko Raat, Nora Särak jt, illustratsioonid tegid Siiri Taimla, Tanel Rannala, Jaana Ratas jt, multimeedia autor on Mikk Meelak jt

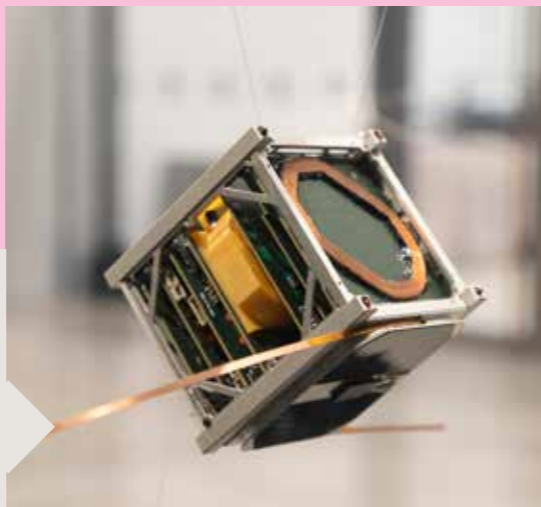
Foto: Berta Jänes

Foto: Arp Karm

Ajarada

Kõige ülevaatlíkuma pildi elust Maal saab kosmosest. Vitriiniklaaside taha on püütud meie tubli tudengisatelliidi ESTCube-1 makett. Satelliit ise katsetas aastatel 2013–2015 Maa madalorbiidil elektrilist päikesetuulepurje, tegi 9600 tiiru ümber Maa ja jäädvustas kosmosest 280 fotot.

Fotod: Berta Jänes

34

Vabaduste aeg

Eesti iseseisvuse taastamise järel 20. augustil 1991 tuli riik otsast peale üles ehitada – polnud oma raha, piirivalvet, kaitseväge ega diplomaatilisi esindusi. Oma riik tähendas suurt vabadust, vastutust ja tohutult palju kohustusi. Algu oli raske, aga samas oli see aeg täis usku, lootust ja entusiasmi, sest kõike, mida tehti, tehti endale. Nüüd, põlvkond hiljem tagasi vaadates saab ainult imestada, kui kaugele me lühikese ajaga jõudnud oleme.

Foto: Berta Jänes

35

Kuraatorid Pille Runnel, Agnes Aljas, Ehti Järv, Karin Leivategija, Marleen Metslaid, Taavi Tatsi, Rein Ahas, Marko Uibu

1987. aasta kevadel ilmusid tänavapilti noored, kes kandsid kollast särki kirjaga „Fosforiit? Tänan, ei!“. Nii andsid tudengid avalikult teada, mida nad arvavad fosforiidi kaevandamise plaanist Virumaal, millega seoses oleks siia tulnud rohkelt võõrriigi tööjõudu ning tükk Eestimaad oleks muudetud elamiskõlbmatuks.

Foto: Arp Karm

Foto: Anu Ansu

Raamatuaeg

Trükikunsti leiutamine 15. sajandil tõi kaasa kirjasõna ja informatsiooni plahvatusliku leviku Euroopas. Eestikeelseid raamatuid hakati välja andma 16. sajandi alguses. Esimene sinne trükikoda rajati 1631. aastal Tartusse. Kõrgemate õppeasutuste loomise järel tuli juurde palju haritlasi ning mõistagi suurendas see nõudlust raamatute järele. Talurahvakoolid viisid kirjaoskuse ka lihtrahvani ja nii nakatusid eestlasedki lugemispisikuga.

Kuraatorid Piret Õunapuu, Kristiina Ross, Arvi Haak, Inna Jürjo, Aivar Põldvee, Lea Leppik, Riina Rammo, Viljar Pohhomov, Kristel Rattus

„... kui kõik ülearused raskused kõrvaldataks, ei leiduks eales ühtki korras mõistusega inimest, kes lugeda ei oskaks.“
Bengt Gottfried Forselius

Aivar Põldvee „Eesti raamatu suur juubel – 500! Juba tuleval aastal“ Postimees, 1.03.2024

Bengt Gottfried Forseliuse põhjaeestikeelses aabitsas (1694) ja selle lõuna-eestikeelses väljaandes (1698) tervitab lugejat kukk. Sama kukepilt vaatab õppijale vastu ka esimeses läti aabitsas.
Foto: Arp Karm

Ajarada

Foto: Anu Ansu

Ristusuu tulek

Teise aastatuhande algul oli ristiusk levinud Eesti naaberladele. 13. sajandi ristisõdade ja vallutuste käigus haarati ka Eesti ala ühtsesse Euroopa katoliiklikku ruumi. Kuidas muutus Eesti rahva koosseis ja mida sisserännanud siinsesse ellu kaasa tõi? Kuidas püüti endist elu kaitsta ning mil viisil hakkasid koos eksisteerima vana ja uus? Näitusel saab ühtlasi kuulata, kuidas võisid keskajal kõlada palved, uudistada toonast relvastust ning heita pilgu linna argiellu.

See rändurist kell on valatud 1634. aastal. Põhjasõja veetis ta jõepõhjas. 20. sajandi alguseks oli aeg kella häält nii palju kahjustanud, et sellest sai hiiglaslik iluasi. Kell puhkas aastaid Roosna-Alliku mõisa tollakuuris, kuni see viidi 1923. aastal Paide algkoolis asunud muuseumi. Teise maailmasõja ajal läks kell kaduma, aga ilmus siiski taas välja ja osteti tagasi Järvamaa muuseumile.

Kuraatorid Inna Jürjo, Kristiina Ross, Arvi Haak, Piret Õunapuu, Viljar Pohhomov

Soome-ugri püsinäitus Uurali kaja

Foto: Berta Jänes

Foto: Ove Maidla

„Uurali kaja“ on pühendatud neile soome-ugri ja samojeedi rahvastele, kellel ei ole oma riiki. See on meeliköitev rännak eestlaste keelesugulastest hõimurahvaste maadel ja vetel. Inimeste argielu ja loovus tuuakse külastajani naiste ja meeste igapäevategevuse, põhielatusalade, rahvakunsti, rahvaluule ja rituaalide kaudu. Teekond müstilisse ugri maailma kulgeb imelist sinist (ja mõistagi kalarikast) valgusjõge pidi ning aasta-aegade kaudu.

Näituse kontseptsiooni pani kokku Art Leete, juhtkuraator on Svetlana Karm. Kuraatorid on Piret Koosa, Indrek Jääts, Madis Arukask ja Nikolai Kuznetsov. Näituse arhitektuuri tegi JANKEN, disain, graafika ja multimeedia Velvetilt, fotopanoraamid Peeter Lauritsalt, helikujundus Taavi Tulevilt, animatsioonid Eesti Joonisfilmilt

Foto: Arp Karm

Fotod: Berta Jänes

Foto: Arp Karm

Põhjarahvad

Saamide, hantide, manside, neenetsite, eenetsite, sölkuppide ja nganassaanide elu kulgeb looduse rütmis. Igapäevaselt keegi palju ei räägi, aga kui nad kord hakkavad loitsides oma müüte laulma, võib see kesta päevi.

Põhjarahvaste saal viib külalise tavaelust täiesti eemale – hundid uluvad, vinge talvetuul vihiseb, igale helile ei leiagi selgitust ja hästi ei näe enam ümbrust. Siin saab selgeks, miks on põhjarahvastele nii oluline oma jumalatega hästi läbi saada ja rahus elada.

Rännak soome-ugri ja samojeedi rahvaste radadel on meelikõitev elamus. Siin ei vaata sa seda kõike kõrvalt, vaid saad selle elu osaks. Silmaga nähtavale lisaks kuuled loodushääli, tunned lõhnu, koged aastaegade vaheldumist ning päevalguse vaikset suubumist öösse. Sel teekonnal heliseb vastu Uurali lumiste mäetippude kaja.

Läänemere-soome rahvad

Mõtiskleme koos vadjalastega elu kaduvuse üle ja suundume seejärel liivlastega kalaretkele. Vaev saab saagiga tasutud, kõht täis ja jälle teele. Valgust on vähem, sügisõhtune päike pole enam kuigi helde. Varjude vahel ekseldes jõuad vepslaste juurde ning sealgi vajab üks töö tege mist – nii saad osa aleteost. Töö on raske, väsimus murrab, aga aeg on taas teele minna. Õnneks ootab ees kosutav Karjala saun. Saunaahi köeb, kergelt suitsune hõng toob meelde eheda suitsusauna ja väsimus pudeneb õlult.

Foto: Berta Jänes